

9.1.5

EL MAS DE LES GARRIGUES: EVOLUCIÓ D'UN MAS FAMILIAR A EMPRESA VITIVINÍCOLA I A EMPRESA DE RESTAURACIÓ

ÀNGELS TRAVÉ RÀFOLS

Polítologa, especialitzada en patrimoni i desenvolupament local

Resum

La comunicació reflexiona sobre els importants canvis experimentats per un mas situat al municipi de Sant Cugat Sesgarrigues (Alt Penedès). Aquest mas, l'any 1051 és anomenat *mas de les Garrigues*, l'any 1577 *Torre de les Garrigues* i a finals del segle XIX la hisenda és coneguda com *la Torre*. A partir del contracte de masoveria, signat l'any 1928, podem conèixer els usos del mas, les funcions dels masovers i com aquest mas desapareixerà com a tal i el seu lloc l'ocuparan diverses d'empreses. L'any 1962, la família Carreras va vendre la hisenda a la família Freixedas, comerciants de vi de Vilafranca del Penedès. L'any 1987 la família Freixedas va vendre el mas i la hisenda a l'empresa Chandon, del grup francès Champagnes Moët Chandon. El projecte empresarial de Chandon al Penedès no va funcionar i va provocar, l'any 2003, la venda de les caves i la hisenda a l'empresa René Barbier del grup Freixenet. El mas de la Torre es va vendre separatament a l'empresa Cal Soler, que amb el nom *Masia la Torre del Gall*, el dedica a celebracions i esdeveniments.

Paraules clau:

mas, masoveria, funcions, vinyes, cooperativa i empresa.

Resumen

La comunicación reflexiona sobre los importantes cambios experimentados por una masía situada en el municipio de Sant Cugat Sesgarrigues (Alt Penedès). Esta masía, el año 1051 se denominaba *Mas de les Garrigues*, en el año 1577 *Torre de les Garrigues* y a finales del siglo XIX la hacienda era conocida como *La Torre*. A partir del contrato de masada, firmado el año 1928, podremos conocer los usos de la masía, las funciones de los inquilinos de la masada y como ésta masía desaparece como tal y su lugar lo ocuparan diversas empresas. En el año 1962, la familia Carreras vendió la hacienda a la familia Freixedas, comerciantes de vino de Vilafranca el Penedès. En el año 1987 la familia Freixedas vendió la masía y parte de la finca a la empresa Chandon, del grupo francés Champagnes Moët Chandon. El proyecto empresarial no funcionó y provocó, en el año 2003, la venta

de las cavas y la hacienda a la empresa René Barbier, del grupo Freixenet. La masía se vendió por separado a la empresa Cal Soler, que con el nombre *Masia la Torre del Gall*, la dedica a celebraciones y acontecimientos.

Palabras clave:

masía, masada, funciones, viñedos, cooperativa y empresa.

Abstract

The communication shows the important changes experienced by a farm located in the town of Sant Cugat Sesgarrigues (Barcelona). This farm in 1051 was called *Mas de les Garrigues*, in 1577, *Torre de les Garrigues* and end of nineteenth century the estate was known as *La Torre*. With the farm contract, signed in 1928, we know the uses of the farm, the functions of the farmhouse and how this farmhouse disappears as such and its place occupied various companies. In 1962, the Carreras family sold the estate to Freixedas family, wine merchants Vilafranca Penedès. In 1987 the Freixedas family sold the farm to Chandon, Moët Chandon Champagne French group. The project did not work and led, in 2003, the sale of the cellars to company René Barbier, of Freixenet group. The house was sold separately to the company Cal Soler, with the name *Masia Torre del Gall*, is dedicated to celebrations and events.

Keywords:

farm, farmhouse, functions, vineyards, cooperative and enterprise.

Introducció

Aquesta comunicació sorgeix de l'interès de continuar el treball de recerca iniciat per Antoni Margarit Tayà Pvre.,¹ Antoni Miret i Via i Joan Solé Bordes² sobre les transformacions, que amb el pas del temps, pateix el mas de les Garrigues, situat a l'actual municipi de Sant Cugat Sesgarrigues, a la comarca de l'Alt Penedès, província de Barcelona. Comença la comunicació amb una descripció de l'evolució històrica i després se centra en el contracte de lloguer de la masoveria i el contracte d'arrendament de terres, signats l'any 1928. Aquests contractes i les fonts orals dels darrers masovers són les principals fonts per conèixer els usos de la masía, les funcions dels masovers i com aquest mas desapareixerà com a tal i el seu lloc l'ocuparan diverses d'empreses. Tot plegat, en el marc dels canvis tecnològics i del procés de modernització i d'especialització vitivinícola que es va donar

1 Margarit, A. (1999). "Notes històriques d'una pagesia. La Torre de Sesgarrigues", a *Episodis de la història de Sant Cugat Sesgarrigues*.

2 Miret, A.; Solé, J. (1999). *La Torre de Sant Cugat Sesgarrigues, notes d'Història Contemporània*.

al Penedès durant el segle xx. Ara que les masies perden la seva funció, és important donar a conèixer el funcionament i el paper que van tenir les masoveries.

Origen

El que es considera l'origen del poble de Sant Cugat es remunta l'any 998, quan el veguer senyor de Cervelló, Masquefa i altres dominis signava la seva permuta, amb els monjos del monestir de Sant Cugat del Vallès.³ Per aquesta permuta, el monestir li tornava el domini del castell de Gelida, i el veguer, Ènec Bonfill, entregava al monestir un seguit de propietats, en diversos llocs del comtat de Barcelona. Al Penedès, en aquests terrenys cedits, segons consta en aquests documents de l'any 1075, s'hi va construir una petita església dedicada a sant Cugat, que va ser destruïda el 1107 durant una ràtzia musulmana.⁴ Segons estudis d'A. Margarit (1999), a prop d'aquest lloc construirà el mas de les Garrigues.

Un dels primers documents localitzats per Margarit que fa referència al mas de les Garrigues, diu: “[...] l'any 1051, els marmessors del difunt Amellius, i entre ells Ermetruit, la muller del difunt, donaven compliment al testament d'aquell, donant a la Canonja de la Santa Creu i Santa Eulàlia de la Seu de Barcelona, entre altres coses, un alou prop de Vallmoll a la Serra. Aquest document marca el començament de la presència dels canonges de Barcelona, i de la seva obra benèfica de la Pia Almoina pels Pobres, al Mas de les Garrigues de Sant Cugat.”⁵ Respecte a aquesta transmissió, però, Margarit diu: “El fet que els titulars de dita possessió, la Canonja, s'hagués de confiar d'establir algú a precari o com a feudatari, seria una bona ocasió perquè els titulars del domini, n'intentessin la recuperació”,⁶ i més endavant Margarit encara afegeix: “Les deixes fetes a les entitats religioses permetien als qui mantenien el dret de titularitat obtenir un establiment en aquelles propietats, pagant un cens a l'entitat religiosa que disposava del domini útil.”⁷ Finalment, Margarit esmenta de l'any 1143 “un contracte de rabassa atorgada als germans Oliva, en el terme de Sant Cugat, en la plana de Ventallols”,⁸ on hi havia el mas de les Garrigues.

3 Segons Margarit aquest document pertany al “Cartulari del monestir de Sant Cugat” i en la publicació que en féu Mn. Josep Rius i Serra, consta amb el núm. 331. Margarit, A. (1999): p. 21.

4 Sancho, D. (2006). *Sant Cugat Sesgarrigues de prop*, p. 53.

5 Margarit, A. (1999): p. 87.

6 Margarit, A. (1999): p. 93.

7 Margarit, A. (1999): p. 94.

8 Margarit, A. (1982): “Notes per a la història de Sant Cugat Sesgarrigues”, document escrit a màquina.

Mas de les Garrigues

Cap l'any 1195, es troba citat en el testament de Pere Maiol, el mas com a “alou de Bernat de les Garrigues” (A. Margarit, 1999), on consta també que les peces de terra estan plantades de vinya.⁹

Segons el fogatge de 1553 el poble de Sant Cugat només tenia 16 focs, possiblement els mateixos que l'any 1572, quan hi hagué una epidèmia en què moriren 5 infants, un dels quals era fill de la família Massó, propietaris que encara habitaven el Mas de les Garrigues, tot i que, l'any 1570 Joan Oliver, metge que vivia a Vilafranca del Penedès havia comprat els drets del mas. Segons Margarit: “Totes aquestes terres, junt a les cinc peces integrades en la propietat de la Pia Almoina, formaven una gran pagesia, i a Joan Oliver li semblar que seguir dient-ne mas resultava poc escaient i li canvià el nom de Mas de les Garrigues, pel de Torre de les Garrigues.”¹⁰

Torre de les Garrigues

Per tant, amb Joan Oliver com a propietari, segons Margarit, el mas esdevé Torre en el sentit antic de “lloc fortificat de refugi” i amb aquesta venda es trenca la transmissió dels drets a través de l'herència i la institució de l'hereu, d'un mas amb arrels medievals. En aquesta compra es percep el sentit d'inversió econòmica, força desvinculada de la vida pagesa que el mas havia tingut fins llavors. A partir de 1577, a la Torre hi van haver diverses famílies vivint junt amb mossos i pastors, però no hi consta la presència de la família de Joan Oliver, que seguia vivint a Vilafranca. Cap a l'any 1583, sembla que la Torre es va convertir en una mena de centre ramader.¹¹ Els successors dels Oliver, els Pagès, tampoc van viure a la Torre. Aquesta família, l'any 1691, a causa de deutes i hipoteques que havien de pagar i els censos que afectaven la Torre, decideixen subhastar-la: “Feta la subhasta, la Torre fou adjudicada pel valor de mil lliures, segons oferta presentada per Bernat Llorens de Vilafranca del Penedès.”¹² A partir d'aquest moment, segons Margarit, la Torre, en mans de la família del doctor en lleis Bernat Llorens, perd el sentit antic de “lloc fortificat de refugi” i es converteix en segona residència per passar-hi temporades.

Tenim constància que la Torre, va quedar en estat ruïnós després de la presència a Sant Cugat de l'exèrcit francès: “En la seva arribada, que fou el 21 de desembre de 1808, saquejaren de tal manera el poble que no deixaren res, sense respectar ni l'església ni casa, ni habitacle.”¹³

9 Margarit, A. (1999): p. 99.

10 Margarit, A. (1999): p. 104.

11 Margarit, A. (1999): p. 107.

12 Margarit, A. (1999): p. 109.

13 “Així ho explica una comunicació redactada el 18 d'octubre de 1815,

Cap a l'any 1819, sabem que l'heretat de la Torre, que anomena "el Manso Sescarrigas" té "78 jornales de 20 varras castellanas de Rei de tierra de tercera calidad inferior", per la resposta que fa el propietari, Marià Vallès i Roca, a una estadística estatal.¹⁴ També que a Sant Cugat, a mitjan del segle XIX, l'estructura de la terra responia al repartiment següent: "7 propietaris tenien més de 20 hectàrees de terra cadascun, el 63,5% del total de superfície d'ús agrícola de Sant Cugat."¹⁵

A la mort del propietari de la Torre, Marià Vallès i Roca, l'any 1857, es va fer inventari davant el notari Narcís Vallès. Per aquest document podem conèixer que la hisenda de la Torre tenia "80 jornals i 20 cèntim de terra campa, vinya i vinya campa."¹⁶ També és important aquest document perquè podem saber què hi havia a la casa. "En el cuarto llamado lagares" hi havia un llit i a l'habitació de davant un altre llit amb còmoda, tres quadres de sants i un armari amb plats i gots. A la sala hi havia una taula i quatre cadires. Al graner un garbell i tres mesures. A la cuina una pastera i unes graelles velles. A la cuina i menjador de baix hi havia una gran taula, un banc de fusta, una caldera i una paella. "En la bodega de los lagares" hi havia tretze botes de set cargues plenes de vi i altres 6 i una de petita, buides i velles, 7 portadores en molt mal estat, una premsa de racó amb els seus complements, vella i espatllada. "En la bodega llamada de la cuadra" hi havia 4 botes de 7 cargues, una plena de vi i les altres buides. "En el local llamado de la fassina" hi havia una bota de 7 cargues i un petit carro amb vela.

Quan va morir Marià Vallès i Tutuach, l'any 1867, va deixar a la seva muller, Carolina de Maranges i Chabau, com a usufructuària i hereva la seva filla, encara menor d'edat, Eulàlia Vallès i de Maranges. Eren moments de molta conflictivitat a les comarques vitivinícoles, hi havia: els conflictes dels contractes de rabassa morta,¹⁷ la crisi de la fil·loxera i les mobilitzacions del moviment rabassaire.

La plaga de la fil·loxera va arribar al Penedès, a l'octubre de 1887, a una finca d'Espiells, al terme municipal de Sant Sadurní d'Anoia. La solució a la plaga va ser plantar

atenent la real ordre de 21 d'aquell any." Arxiu Parroquial de Sant Cugat Sescarrigas. Margarit, A. (1999): p. 114.

14 Margarit, A. (1999): p. 115.

15 Colomé, J. (2003). "L'explotació de la terra: el contracte de rabassa morta". Colomé, J. et al. *De l'aiguardent al cava. El procés d'especialització vitivinícola a les comarques del Penedès-Garraf*, p. 226.

16 Solé, J.; Miret, A. (1999): p. 10 i 11.

17 La *rabassa morta* era un contracte en que el propietari cedia una peça de terra, generalment erma, al pagès a canvi que aquest la preparés per al conreu i hi plantés vinya. El rabasser s'apropriava del domini útil d'una peça de terra, pegava una part proporcional de la verema i en alguns censos fixos. El contracte durava fins que morien els ceps però mitjançant la tècnica dels colgats o capficats mai morien tots els ceps de la vinya al mateix moment.

ceps de peu americà immunes a la fil·loxera i després empel·lar-los amb les varietats autòctones. En morir tots els ceps plantats a la vinya es van acabar els contractes de rabassa morta i es van anar substituint pels de parceria, que tenien una durada determinada. Les terres del mas de les Garrigues eren conreades per famílies, majoritàriament del poble, mitjançant contractes de rabassa morta, que també es van anar substituint.¹⁸ Però no sense conflictes entre els propietaris de la Torre i els pagesos que treballaven les terres, que van acabar amb plets i litigis judicials cap a l'any 1897.¹⁹

Dos anys després va morir Carolina de Maranges i Chabau, i va heretar la seva filla Eulàlia Vallès de Maranges, que s'havia casat amb l'enginyer industrial Pere Rius i Matas. Aquest portarà tots temes relacionats amb el mas de la Torre.

A principis del segle XX continuen els conflictes entre propietaris i treballadors de la terra, conflictes que arribaran al moment més tens durant la Segona República. A Sant Cugat es van crear el Sindicat Agrícola Cooperatiu, l'any 1922.²⁰ Va néixer amb la voluntat de millorar el treball agrícola de jornalers i petits propietaris, de facilitar la compra de maquinària en comú i d'obtenir preus més raonables en la compra d'adobs i llavors. El número de socis del Sindicat va arribar a ser de 176. En aquell moment la població de Sant Cugat era de 757 habitants.

En aquest context social i polític, el dia 1 de maig de 1928, es van signar el "Contrato de Inquilinato" de la caseta dels colons i el "Contrato de Arrendamiento" de peces de terra de la hisenda de la Torre.²¹ Com s'ha fet esment, la propietària era Eulàlia Vallès y de Maranges, però Pedro Rius y Matas, el seu marit que actuava en representació seva. A partir d'aquests documents podem veure les condicions en què es van signar i sobretot les funcions de la masoveria de la Torre.

El contracte de lloguer està complimentat a mà en un paper oficial preimprès que diu "Contrato de Inquilinato" i que es fa d'acord a la legislació civil²² i fiscal vigent sobre "Contratos de Arrendamientos de Fincas Urbanas". La casa que es lloga està a la població de Sant Cugat Sescarrigas,

18 Els nous contractes signats amb els parcers a principis del XX fan referència al fet que queden anul·lats els seus drets anteriors sobre les peces de terra que treballen. Carpeta amb documents de la hisenda de la Torre facilitats per Sebastià Raventós per a la seva consulta, l'any 2011 i el 2014.

19 Aquests fets han estat a bastament estudiats, entre d'altres, per Solé, J.; Miret, A. (1996). *El Sindicat Agrícola Cooperatiu de Sant Cugat Sescarrigas. Notes històriques*.

20 Sencho, D. (2007). *Sindicat Agrícola Cooperatiu de Sant Cugat Sescarrigas*: p. 35.

21 Documents de Sebastià Raventós facilitats per a la seva consulta, l'any 2011 i el 2014.

22 També fa referència al Codi Civil de 1889.

“casita de los colonos” de la casa Torre (Partido Judicial de Vilafranca del Panades)”.

Figura 1. Josep Pascual i Via.

Figura 2. Engràcia Montenegro i Camps i la filla Victòria.

Figura 3. Joan Pascual i Duran.

Figura 4. Emilia Via i Bertran.

El contracte se signa a Sant Cugat, i estan reunits, per una banda, José Pascual y Via, natural del poble de Sant Pere Molanta, municipi d’Olèrdola, província de Barcelona, que té 21 anys, casat i de professió “labrador”, en concepte d’arrendatari. Per l’altra banda, hi ha Pedro Rius y Matas, de 68 anys, que actua com apoderat. Ambdós han contractat l’arrendament de la casa dels masovers, per un temps indeterminat i al preu de seixanta pessetes cada any, que es pagaran en anualitats anticipades. També s’inclouen altres condicions que diu “s’estamparan” al dors, escrites o impreses i en cas d’excepteional extensió, en plecse separats, sense cap segell, units al contracte. A les fotografies²³ es poden veure els membres de la família Pascual que van anar a viure a la masoveria de la Torre, hi falta la imatge de la Rosa, la germana de Josep.

Josep Pascual, era conegut com el Jepet, estava casat amb Engràcia Montenegro Camps, que va morir als 54 anys, i amb la qual va tenir una filla, Victòria. El pare del Jepet era Joan Pascual i Duran i la mare, Emilia Via i Bertran; aquesta va jugar un paper molt important en la cura de la família, especialment a la mort de la seva jove i també de la família dels amos quan feien estada a la Torre.

En el segon full del contracte hi ha, escrites a màquina, les condicions. Una de les primeres diu que en el lloguer de la casa s’inclou “los lagares” (cups), la premsa i el celler que es troben a la planta baixa de la casa del propietari. A la fotografia²⁴ es veu el celler dels masovers (enfront) i a la dreta el celler de l’amo.

²³ Totes les fotografies antigues són del fons particular de la família Raventós- Pascual.

²⁴ Aquesta i la resta de fotografies facilitades i comentades pels masovers, especialment per la Victòria Pascual i el seu fill Sebastià Raventós, ens donen una valuosa informació de com podia ser la vida quotidiana al mas de la Torre, sobretot a principis i mitjans del segle xx.

Figura 5. Els cellers de la Torre, el mes de setembre de 1944.

En el contracte s'inclouen el pallar i totes les estances i dependències per a la cria de porcs, conills, cabres i aus de corral que en aquell moment existien en el pati de la casa dels masovers i també l'hort anomenat *de la basa*; a continuació del pou i l'espai de rentar de nova construcció. Una part d'aquestes dependències es poden veure a la fotografia, on hi apareix el Jepet amb el cavall, com recorda la Victòria Pascual: el "Romero".

Figura 6. Pati i entrada de la masoveria de la Torre, a l'any 1943.

Les dones tenien un paper clau en la organització de les feines de la casa dels amos i de la masoveria. En aquest cas l'Emília, l'Engràcia (pocs anys, ja que va morir relativament jove), la Rosa i la Victòria: feien el menjar i el portaven als homes a la vinya, feien les bugades de roba, endreçaven, netejaven, tenien cura dels animals domèstics... Una feina que es feia cada any a l'hivern, a la majoria de cases dels pobles, era la matança del porc. A la fotografia, dues les mocaderes preparen la caldera per bullir els menuts i les botifarres.

Figura 7. Matança del porc al pati de la masoveria, anys 1960.

Les dones també feien feines a la vinya com esporgar, escavallar, collir raïms, anar a buscar herba per als conills, recollir els fruits, batre els cereals i els llegums a l'era... Les condicions d'algunes d'aquestes feines estan descrites en la primera clàusula del contracte signat. El propietari cedeix a l'arrendatari tota la palla i els residus resultants de la batuda dels grans d'espiga i llegums, excepte els anomenats *espigams* (trossos d'espiga mal batuda que no passen pel garbell), que s'apartaran tots els dies per incorporar-se a la batuda de l'endemà i amb l'expressa prohibició de vendre la palla abans del primer d'abril. Per aquestes feines el propietari pagarà els jornals d'un home durant el període de batuda. En un altre apartat del contracte, s'especifica que l'arrendatari no podrà portar a l'era de la Torre els seus fruits abans d'haver fet totes les operacions de la batuda de les gavelles de grans d'espiga i de llegums del propietari. En la fotografia hi veiem com es feia aquesta feina i la primera de l'esquerra és una dona.

Figura 8. L'era de la Torre, batent llegums, els anys 1940.

En la segona clàusula el contracte, repeteix que el lloguer serà de setanta pessetes i que l'arrendatari l'haurà de satisfer anualment per anticipat. A més, diu que l'arrendatari contrau i subscriu altres obligacions i serveis.²⁵ Que

²⁵ Records molt vius de la Victòria Pascual, que explica amb una certa

són el lliurament al propietari, durant les festes de Nadal, en el seu domicili de Barcelona, de quatre capons sans i ben encebats. Durant l'estiu vuit parell de pollastres amb els mateixos requisits. També un litre diari de llet de cabra, que si no en tenien havíem d'anar a comprar. Respecte a les dependències, cellers, eines de treball, carruatge, carro i cavalleria del propietari en calia la seva custòdia i neteja. Dins els serveis quedaven inclosos transmetre els encàrrecs, anar al mercat de Vilafranca per abastir el propietari quan aquest resideixi a la finca de la Torre i sobretot els serveis de carro i carruatge de la Torre fins a l'estació de ferrocarril de Vilafranca i pobles de l'entorn de Sant Cugat. Per aquests serveis de carruatge l'arrendatari cobrarà quatre pessetes si el viatge es fa durant el dia i vuit pessetes si s'allarga fins a la nit.

En aquesta segona clàusula, també es fa referència a l'obligació d'abonar les terres de la Torre que ha de cultivar i abonar, en quantitat suficient, l'arrendatari, amb fens que es produeixin a les quadres i corrals de la casa que es lloga. També fa esment de l'obligació de regar els arbres i arbustos de l'entorn de la casa, especialment els del passeig d'entrada. En temps de verema, l'arrendatari també ha de proporcionar les quadrilles de veremadors i altre personal que es necessiti per fer la recol·lecció de raïms corresponents al propietari. Explica Sebastià Raventós que a la postguerra eren famílies de Barcelona disposades a treballar a canvi de menjar i dormir.²⁶ Des dels anys 1970 les colles que contactaven eren de l'Aragó.

El contracte també contempla el tema de les obres a la masoveria i deixa clar que l'arrendatari no pot fer obres sense el permís escrit de la propietat i res no podrà reclamar per via d'indemnització el dia que desallotgi la casa, que haurà d'estar en el mateix bon estat que la rep, tot quedant de propietat del arrendador les millores que s'haguessin realitzat.

En la penúltima clàusula diu que el contracte serà indefinit, o el que és el mateix, no tindrà termini fix, de manera que poden acabar-lo qualsevol de les parts a la seva voluntat, només avisant l'altra part per escrit i davant de testimonis (o mitjançant requeriment notarial o per acte conciliatori en el Jutjat Municipal). A continuació, fa referència a l'anticipació i diu que l'acostumada en aquesta comarca, és a dir, concedint-se mútuament un any de termini a comptar des d'un dels dies vint-i-u, vint-i-dos, vint-i-tres i vint-i-quatre de desembre fins a igual data de l'any venidor.

La setena i darrera clàusula, just abans de les signatures de l'arrendatari, de l'arrendador i dels dos testimonis veïns del poble, diu textualment: "L'arrendatari Josep

Pascual y Via, s'obliga junt amb el propietari al més exacte y lleial compliment d'aquest contracte, amb esmena de danys i perjudicis i costes i renúncia de totes les lleis que siguin del seu favor i especialment al seu fur i domicili subjectant-se als dels Jutjats Municipals i de Primera Instància corresponents a l'actual veïnatge del propietari."

El mateix dia i al mateix lloc, la casa de la Torre; quan es va signar aquest contracte de lloguer de la masoveria es va signar un contracte d'arrendament. Aquest està fet amb màquina d'escriure i en paper sense cap segell oficial.

Figura 9. Entrada principal de la casa de la Torre, anys 1940.

L'inici és el mateix que el contacte de lloguer de la masoveria i diu que Pedro Rius y Matas concedeix en arrendament a José Pascual y Via unes peces de terra senyalades amb els números 7, 19, 47, 48 i 49 procedents de l'heretat denominada *la Torre*. Aquestes peces eren camps o files de ceps, excepte la número 47, anomenada *Vinya la Plana*, que era plantada de "vinya espessa". En total 10,5 "jornals del país",²⁷ situats a l'entorn de la masia de la Torre. Aquestes peces de terra s'hauran de dedicar als cultius esmentats i l'arrendatari no podrà canviar-los sense permís escrit de l'amo. Tampoc s'hi podran plantar més arbres dels que hi ha. Respecte als danys que puguin provocar les aigües torrencials o altres agents atmosfèrics l'arrendatari es veurà obligat a reparar-los, tot fent totes les rasses que siguin necessàries.

La clàusula següent fa referència al cultiu de les terres, en les quals s'especifica que es cultivarà i abonarà la terra a "l'estil del país i a ús i costum del bon pagès", tot traient les males herbes i també reposar els nous ceps i empelts per baixes en la plantació. A continuació, detalla les condicions de cultius dels camps, la rotació i els sistemes de plantació. Respecte als adobs, en un apartat del contracte diu que a la "vinya espessa" no es permet cap més adob

angoixa per l'esforç que significava en temps de penúries.

²⁶Amb algunes d'aquestes famílies es van crear vincles d'amistat que encara es mantenen actualment.

²⁷ El jornal és la mesura en què encara avui els pagesos quantifiquen una extensió agrícola i equival a 3.333,33 m². Diuen que equival a la superfície que es podia llaurar amb un animal de tir durant una jornada de treball.

que el conegut amb el nom de “cultiva”, el qual serà enterrat en la mateixa terra, en verd o amb altres adobs. Es refereix al fet que tots els sarments (al Penedès s’anomenen *vergues*) resultants de la poda es destinaran a l’adob. En el punt següent del contracte diu que l’adob a les vinyes es farà mitjançant l’obertura de rases o claverons, tot fent servir fems de quadra en la quantitat mínima d’un “cuevano” per quatre ceps i en una extensió que la peça de terra quedi totalment abonada cada quatre anys.

Tot un apartat del contracte està dedicat a la poda i empelts, que s’ha de fer com diu l’amo o podrà ordenar la repoda. Les varietats a empeltar han de ser xarel·lo i sumoll, tot prescindint totalment de l’ús de la varietat anomenada *montònega* o *parellada*.²⁸ Respecte al sofre com el sulfat de coure necessaris per combatre l’oidium i el mildiu aniran a càrrec de l’arrendatari, que haurà de fer les operacions d’ensofrar i ensulfatar, sobretot a la brotada i florida i s’hauran de repetir les vegades que calgui per combatre la malaltia.

Un altre dels apartats clau del contracte és el que especifica que l’arrendatari pagarà a l’amo com a preu d’aquest contracte la tercera part dels raïms i la quarta dels grans d’espiga i del fruit dels arbres.²⁹ Els fruits dels llegums, que amb el cultiu altern amb els cereals s’obtinguin seran per a l’arrendatari, però amb l’obligació d’abastir la família de l’amo quan aquesta resideixi a la Torre, amb patates, cigrons, cebes i alls en la quantitat que d’ordinari consumeixi la família.

Respecte a les parts de raïms corresponents a l’amo seran collits i portats per l’arrendatari al seu celler, els tres primers dies fixats per l’amo per a cada verema. Les parts seran a passades o a ceps o a pes, tot començant quan, com i per on l’amo decideixi, no poden l’arrendatari retirar les seves parts de raïms ni resta de fruits abans dels de l’amo. Hi havien molts recels i desconfiança a l’hora de collir les parts; per això l’amo contractava una persona per vigilar, era el partididor.³⁰ Una vegada elaborat el vi, s’agafava una mostra de les botes i es portava a graduar l’Estació de Viticultura i Enologia de Vilafranca³¹ i el resultat servia per anar a vendre el vi a doll.

La vuitena clàusula exposa que la duració del contrac-

te serà la mateixa que el lloguer de la masoveria,³² firmat en la mateixa data, tot considerant-se, José Pascual y Via, acomiadat de les terres en ser-ho de l’esmentada casa. La clàusula concreta, sense que pugui demanar indemnització de cap classe en concepte de millores.

La novena clàusula fa referència a la transmissió i diu que l’arrendatari sense permís escrit de l’amo no podrà subarrendar ni transferir a cap persona els drets que per raó d’aquest contracte adquireix sobre les peces de terra.³³

La darrera clàusula del contracte diu que ambdues parts acorden i declaren la nul·litat de qualsevol altres pactes o contractes haguts des d’aquesta data per les peces de terra que motiva el contracte, el qual podrà ser elevat a escriptura pública a petició de qualsevol dels interessats, mitjançant el pagament, per part de qui ho sol·liciti, de les despeses que a aquest efecte s’originin. El contracte acaba exactament com el que el contracte de lloguer de la masoveria i el signen les mateixes persones.

Tres anys després de signar aquest contracte, es va crear a Sant Cugat la Societat de Rabassaires, que vetllava pels interessos agraris dels seus associats, any en què es va proclamar la Segona República. Alguns dels afiliats a la Societat, després de l’aixecament militar del 18 de juliol de 1936, van crear el Comitè Antifeixista amb seu a l’edifici de l’Ajuntament.³⁴ El setembre d’aquell mateix any, la Torre va ser incautada per traslladar-hi les escoles públiques.³⁵

El 22 de novembre de 1937 va morir a Barcelona Eulàlia Vallès i de Maranges i va heretar la seva filla Amèlia Rius i Vallès, que l’any 1914, s’havia casat amb un empresari industrial de Barcelona, Lluís Carreras i Macaya, que com apoderat es va fer càrrec de la hisenda de la Torre. En acabar la guerra civil i va tornar a prendre possessió de la Torre, el més de febrer de 1939, Lluís Carreras i va escriure: “Después de los tres años de nuestro forzoso alejamiento de ella a causa del dominio de la revolución marxista y examinar los restos de papeles y documentos que encontré, la mayoría esparcidos por los suelos.”³⁶ En aquests anys de postguerra la hisenda de la Torre tenia una extensió de 137,5 jornals de terra, repartida en 54 parcel·les que eren treballades per 39 parciers diferents.³⁷ A la fotografia

32 En aquest cas indefinit.

33 A diferència d’altres contractes com per exemple el de rabassa morta, que sí es podia.

34 Sancho, D. (2006). *Sant Cugat Sesgarrigues de prop*, p. 64.

35 La filla dels masovers, la Victòria, que llavors tenia 10 anys, també recorda que en l’habitació de bany dels amos hi van amagar el rector del poble, mossèn Josep Bech.

36 Còpia d’una nota manuscrita i datada a Sant Cugat l’agost de 1939. Arxiu Parroquial.

37 Dades extretes de la documentació de la hisenda de la Torre facilitada per Sebastià Raventós, consultada, l’any 2011 i el 2014.

28 Per saber-ne més sobre quines varietats i per què, cal anar a Giral, E. (2003). “Terra, ceps, homes”. Colomé, J. et al. *De l’aiguardent al cava. El procés d’especialització vitivinícola a les comarques del Penedès-Garraf*, p. 19-71.

29 El repartiment de parts entre l’amo i el pagès ha estat motiu de conflictes al llarg de la història; hi ha molts estudis sobre aquest tema.

30 Sebastià Raventós recorda el Ramon que venia de Jana, un poble del Baix Maestrat (Castelló).

31 Es va inaugurar l’any 1903 va tenir un paper important en la difusió de les tècniques per a la reconstrucció de la vinya després de la fil·loxera.

hi podem veure Amèlia Rius (tercera per l'esquerra), el seu marit Lluís Carreras i la masovera Emília Via (segona per l'esquerra).

Figura 10. La família Rius-Carreras al menjador de la Torre, juliol de 1977.

A Sant Cugat, en acabar la guerra, es va clausurar el Sindicat Agrícola Cooperatiu i els seus locals van anar a para a mans de la Falange i de la Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos.³⁸ Al Penedès llavors tenien un paper econòmic important empreses familiars com la dels Raventós (Codorniu) i la dels Ferret (Feixenet), que van iniciar l'elaboració d'escumosos. A Vilafranca, Miguel Torres, que havia estat pioner en la indústria de destil·lats, es dedicava a l'elaboració de vins.

Figura 11. Victòria Pascual amb el seu marit, Josep Raventós.

L'any 1947, Victòria Pascual i Via es va casar amb Josep Raventós i Milà i van tenir una filla, la Victòria, i un fill, el Sebastià. El Josep, conegut com el Carrau, s'afegeix a les feines de la masoveria.

Al Penedès, el 18 de juliol de 1955, és produeix una fortíssima pedregada que encara està molt viva en el record de la gent. Aquest fet va provocar que es perdessin les collites de raïms i els pagesos haguessin d'anar a buscar feina a les fàbriques. També va significar una important incorporació de les dones joves a les empreses industrials

³⁸ Entitat que jugarà un paper important en la creació de Covides (Cooperativa Vinícola del Penedès).

de la comarca.

La Torre va canviar de propietaris l'any 1962, quan el fill de Lluís Carreras, Carles, va vendre la hisenda a Josep Freixedas i Britlles,³⁹ conegut com a Pepito. La família Freixedas eren comerciants de vi i tenien el negoci familiar a Vilafranca.

Els anys seixanta del segle xx van ser moments de grans canvis tecnològics i a la hisenda de la Torre hi va arribar el primer tractor. El fet de la incorporació del tractor va representar un salt important en la mecanització del sector, ja que va substituir la tracció animal en la realització de tasques a la vinya i al camp.

Un fet rellevant que va succeir al Penedès i que va afectar els parcers de la Torre va ser la constitució, el 19 de gener de 1964, de Covides⁴⁰ (Cooperativa Vinícola del Penedès). El suport dels caps locals de las Hermandades Sindicales de Agricultores y Ganaderos va ser clau a l'hora d'atreure els pagesos.⁴¹ La majoria dels parcers que encara feien el vi a casa es fan fer socis de la cooperativa. En total, van ser 703 pagesos, que van representar un volum de raïm equivalent a 150.000 hectolitres de vi. Entre els quals hi havia Josep Pascual i Via, el masover de la Torre. Covides forma part de l'expansió de la indústria vinícola que es produeix els anys 1970 i després de molts esforços aconseguix embotellar amb marca pròpia l'any 1985 i continua la seva expansió absorbint, l'any 2007, el Celler Cooperatiu de Vilafranca del Penedès, constituït l'any 1932 i format per un centenar de socis.

L'any 1969, el sector vitivinícola estava dominat per cavistes i magatzemistes. Aquests darrers, situats la majoria a Vilafranca, eren empreses comercials que es limitaven a vendre el vi a doll, que era el producte que predominava tant en el mercat interior com en l'exterior.⁴²

³⁹ El seu pare Josep Freixedas i Miquel havia nascut, l'any 1877, a Sant Cugat Sessgarriques.

⁴⁰ Vallès, J. (2014). Covides. 50 anys, 1964-2014. Vilafranca del Penedès: Edicions i Propostes Culturals Andana, p. 27.

⁴¹ En aquestes reunions hi va assistir el llavors president de la Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos de Sant Cugat, en part successora del clausurat Sindicat Agrícola Cooperatiu.

⁴² Soler, R. (2003). "De magatzems a celler. Recuperació de la producció i transformacions empresarial al Penedès, 1940-2000". Colomé, J. et al., p. 190.

Figura 12. Sebastià Raventós amb la seva dona, Rosa Canals.

A l'any 1975, Sebastià Raventós i Pascual es va casar amb Rosa Canals i Carbonell, i van tenir dues filles, l'Ester i la Cristina. L'amo de la Torre va pagar les obres que es van fer a la masoveria per adequar-la a la nova família. Era un moment que s'anava incrementant l'agricultura a temps parcial, ja que bona part dels pagesos no tenien com a professió principal el cultiu de la terra. Alguns pagesos de la Torre van anar a treballar a les fàbriques i van deixar les rabasses, que passaven a ser treballades pels masovers. També van anar desapareixent els petits cellers de pagès que elaboraven vi. La cooperativa Covides va jugar un paper clau per a aquests petits pagesos, ja que els va resoldre la majoria dels problemes i els va oferir un seguit d'avantatges.⁴³

Sebastià Pascual, l'any 1977, també va entrar a treballar a una fàbrica, i la seva dona, la Rosa Canals, va assumir pràcticament tota la feina que feia el seu marit: llaurar i fer el transport amb el tractor, dirigir els treballadors en les diferents tasques... En aquest sentit va ser una pionera, ja que, almenys al Penedès, no eren feines habituals de les dones.

Els tradicionals magatzemistes de vins si no es transformaven en empresa elaboradora i embotelladora anaven desapareixent. En aquest context, l'any 1980, va morir Josep Freixedas i Britles i, l'any 1987, els seus fills, Josep, Rosa Maria i Francesc, es van vendre el mas i la hisenda a l'empresa Cavas Chandon del grup francès Champagnes Moët Chandon.

A la dècada de 1980 succeeixen tres fets importants que provoquen la reestructuració del sector: la introducció de la moderna tecnologia als cellers; la utilització de les primeres màquines de podar i veremar; i l'entrada de Espanya, l'any 1986, a la Comunitat Econòmica Europea.⁴⁴ Moment que arriben nous inversors al Penedès que s'afeixen al tres grans grups comarcals, Torres, Freixenet i Codorniu.

43 Vallès, J. (2014). *Covides. 50 anys, 1964-2014*.

44 Soler, R. (2003): p. 217.

L'any 1987, el grup Moët va començar a construir les Cavas Chandon de 9.000 m², obra de l'arquitecte Òscar Tusquets. Un conjunt d'edificis de maó vist i cobertes de teula àrab que evocuen la imatge tradicional de les cooperatives vinícoles catalanes. Les caves estan enterrades i aïllades amb un llac artificial de 4.000 m². A l'interior la més avançada tecnologia de vinificació per a un projecte molt ambiciós de produir un cava de molt alta gama. La masoveria d'alguna manera continuava, ja que l'empresa va fer un contracte laboral a la Victòria Pascual, per fer tasques de guarda, i la seva família podia seguir vivint a la casa dels masovers. El Sebastià Raventós també va ser contractat per Chandon com a responsable vitivinícola i per tant seguia ocupant-se de les terres que el dia 1 de maig de 1928 van ser cedides al seu avi Josep Pascual. El Sebastià tenia coneixements de viticultura tradicionals que li havia transmès la seva família de masovers; i llavors va tenir l'oportunitat d'afegir a la seva experiència coneixements innovadors que va aportar aquest grup francès.

Malgrat l'interès de Moët de ser present al Penedès, segons l'empresa mai no es van aconseguir els resultats esperats i, conscients que sempre hi hauria un gran desajust entre les inversions fetes i el que es podia obtenir del mercat, van decidir vendre les caves.⁴⁵ La venda es va materialitzar l'any 2003, quan l'empresa René Barbier, del grup Freixenet, va comprar les caves i la hisenda. El Sebastià va ser contractat com a responsable de viticultura del René Barbier, i encara segueix sent responsable de les vinyes de l'hisenda de la Torre.

La masia i la casa dels masovers es van vendre separatament de la hisenda i van ser comprades per l'empresa Cal Soler, que, amb el nom *Masia la Torre del Gall*, les dedica a celebracions i esdeveniments.

La família Raventós Pascual va haver de marxar de la casa dels masovers, i amb ells es van emportar gairebé mil anys d'història d'una manera de fer i de viure.

Bibliografia

COLOMÉ, J. et al. (2003). *De l'aiguardent al cava. El procés d'especialització vitivinícola a les comarques del Penedès-Garraf*. Vilafranca del Penedès: El 3 de Vuit i Ramon Nadal.

MARGARIT, A. (1999). "Notes històriques d'una pagesia. La

45 Entrevista publicada al diari *El Mundo*, el 07/10/2012, a Xavier Ybarguengoitia, president de la divisió de vins i espírituosos de LVMH (Moët Hennessy Louis Vuitton). Ell era president quan es van vendre les Cavas Chandon, l'any 2003.

Torre de Sesgarrigues”, a *Episodis de la història de Sant Cugat Sesgarrigues*. Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues.

MIRET, A.; SOLÉ, J. (1999). *La Torre de Sant Cugat Sesgarrigues. Notes d'història contemporània*. Societat Coral el Raïm de Sant Cugat Sesgarrigues.

SOLÉ, J.; MIRET, A. (1996). *El Sindicat Agrícola Cooperatiu de Sant Cugat Sesgarrigues. Notes històriques*. Societat Coral el Raïm de Sant Cugat Sesgarrigues.

SANCHO, D. (2006). *Sant Cugat Sesgarrigues de prop*. Vilafranca del Penedès: Edicions i Propostes Culturals Andana.

— (2007). *Sindicat Agrícola Cooperatiu de Sant Cugat Sesgarrigues*. Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues i Pagès Editors.

VALLÈS, J. (2014). *Covides. 50 anys, 1964-2014*. Vilafranca del Penedès: Edicions i Propostes Culturals Andana.